

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ઉત્તર પ્રદેશ સહકારી સંગઠન લિમિટેડ.

વી.

દિલ્હીના મેસર્સ સન્ડર બ્રધર્સ

એપ્રિલ ૨૦, ૧૯૬૬

[કે. સુબ્બા રાવ અને વી. રામાસ્વામી, ન્યાયમૂર્તિ શ્રીઓ]

ભારતીય લવાદ અધિનિયમ, કલમ ૩૪-લવાદ કરાર-પક્ષો સંમત આનિટ્રેટર દ્વારા વિવાદનો નિર્ણય લેવા માટે કેટલા હદ સુધી બંધાયેલા છે-દાવો મોકુફ રાખવા માટે કોર્ટની વિવેકબુદ્ધિ-કલમ ૩૪ હેઠળ ટ્રાયલ કોર્ટની વિવેકબુદ્ધિમાં દખલ કરવાની અપીલ કોર્ટની સત્તા.

અપીલકર્તા સોસાયટી, જે જાહેર વાહક તરીકે વ્યવસાય કરતી હતી, તેણે પ્રતિવાદીઓને ત્રણ વર્ષ માટે તેમના મેનેજિંગ એજન્ટ તરીકે નિયુક્ત કર્યા

હતા.સોસાયટીએ કરારની મુદત પૂરી થાય તે પહેલાં જ તેને સમાપ્ત કરી દીધો હતો.આ સમજૂતી હેઠળ, ૧૯૧૨ના સહકારી મંડળી અધિનિયમ-૨માં જોગવાઈ મુજબ કોઈપણ વિવાદનો નિર્ણય મધ્યસ્થી દ્વારા લેવાનો હતો.જોકે, પ્રતિવાદીઓએ દાવો દાખલ કર્યો હતો.સોસાયટીએ દાવાના સ્ટે માટે ભારતીય લવાદ અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી, એવી દલીલ કરી હતી કે પ્રતિવાદીઓ આર્બિટ્રેશન માટે સંમત થયા હતા.ટ્રાયલ કોર્ટે દાવો પર સ્ટે મૂક્યો હતો, પરંતુ અપીલીય અદાલતે આ આદેશને રદ કર્યો હતો અને અરજીને ફગાવી દીધી હતી.હાઈકોર્ટે અપીલ કોર્ટના આદેશને સમર્થન આપ્યું હતું.સોસાયટીએ વિશેષ રજા દ્વારા આ અદાલતમાં અપીલ કરી હતી.

ઠરાવ્યુ:

(i) ઉચ્ચ અદાલતે મુકદ્દમા પર રોક લગાવવાનો યોગ્ય રીતે ઇનકાર કર્યો હતો.તેણે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું હતું કે સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા કયા નિયમો ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત છે તેની તપાસ કરવી મધ્યસ્થી માટે મુશ્કેલ કાર્ય હશે. વધુમાં, આ દાવો ૧૯૫૪ સુધી દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેનો સ્ટે તેના ઝડપી નિકાલના હિતમાં નહીં હોય.(૨૧૯ જી-૨૨૦ બી)

(ii) કરારના પક્ષકારોને કરાર સાથે રાખવા અને તેમને તેમની પસંદગીના મંચ

પર તેમના વિવાદો રજૂ કરવા માટે કોર્ટની સામાન્ય ફરજ છે, પરંતુ કરારની પવિત્રતાના કડક સિદ્ધાંત ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ કોર્ટની વિવેકબુદ્ધિને આધિન છે. પક્ષકારને સોદામાંથી મુક્ત કરી શકાય છે જો તે બતાવી શકે કે પસંદ કરેલ મધ્યસ્થી પૂર્વગ્રહ દર્શાવે તેવી શક્યતા છે અથવા તે શંકા કરવા માટે પૂરતું કારણ છે કે તે અન્યાયી વર્તન કરશે અથવા તે ગેરવાજબી વર્તન માટે દોષિત છે.(૨૨૨ ડી)

વર્તમાન કેસમાં પ્રતિવાદીએ આરોપ લગાવ્યો હતો કે સહકારી મંડળીઓના રજિસ્ટ્રારે મેનેજિંગ એજન્સીના કરારને સમાપ્ત કરવાની મંજૂરી આપી હતી અને રજિસ્ટ્રાર પ્રતિવાદી-સોસાયટીના અધ્યક્ષ હતા.આ સંજોગોમાં, ઉચ્ચ અદાલતે દાવાની કાર્યવાહી પર સ્ટે ન આપવા માટે ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ તેની વિવેકબુદ્ધિનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કર્યો હોવાનું માનવામાં આવવું જોઈએ.(૨૨૨ ઇ)

બ્રિસ્ટોલ કોર્પોરેશન વિ. જહોન એર એન્ડ કંપની. [૧૯૧૩] એ. સી. ૨૪૧ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

(iii) જો અપીલ અદાલતને એવું લાગે કે તેની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને ટ્રાયલ કોર્ટે ગેરવાજબી અથવા તરંગી રીતે કામ કર્યું છે અથવા સંબંધિત તથ્યોની અવગણના કરી છે, તો તે ચોક્કસપણે અપીલ કોર્ટ માટે ટ્રાયલ કોર્ટની

વિવેકબુદ્ધિની ક્વાયતમાં દખલ કરવા માટે ખુલ્લું રહેશે.(૨૨૨ એચ)

ચાર્લ્સ ઓસેન્ટન એન્ડ કંપની વિ.જોહન્સ્ટન, [૧૯૪૨] એ. સી. ૧૩૦, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડીક્શન: સિવિલ અપીલ નંબર ૪૨૬ ઓફ ૧૯૬૪.

૧૯૫૮ના સિવિલ રિવિઝન નંબર ૩૧૧-ડી માં દિલ્હી ખાતે પંજાબ હાઈકોર્ટ (સર્કિટ બેન્ચ) ના ૨૨ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૬૨ના ચુકાદા અને આદેશ સામે વિશેષ રજા દ્વારા અપીલ.

અપીલકર્તા તરફે એસ. પી. સિંહા અને ઈન્દર સેન સાહની.

પ્રતિવાદી માટે કે. કે. જૈન અને બિશંબર લાલ.

અદાલતનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ રામાસ્વામી દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

આ અપીલ પંજાબ હાઈકોર્ટના ૧૯૫૮ના સિવિલ રિવિઝન નંબર ૩૧૧-ડીમાં ૨૨ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૬૨ના ચુકાદા પરથી વિશેષ રજા દ્વારા લાવવામાં આવી છે, જેમાં હાઈકોર્ટે અપીલ કોર્ટના ચુકાદાને સમર્થન આપ્યું હતું અને તેની પુષ્ટિ

કરી હતી અને મુકદ્દમામાં કાર્યવાહી પર રોક લગાવતા ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદાને રદ કર્યો હતો.

ઉત્તર પ્રદેશ કો-ઓપરેટિવ ફેડરેશન લિમિટેડ (ત્યારબાદ 'સોસાયટી' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) સહકારી મંડળી અધિનિયમ નં. લખનઉ ખાતે ૧૯૧૨નો II અને કાનપુર-દિલ્હી માર્ગ પર જાહેર વાહકો ચલાવવાનો વ્યવસાય ચલાવી રહ્યો હતો.આ હેતુ માટે સોસાયટીને ઉત્તર પ્રદેશ સરકાર અને દિલ્હી વહીવટીતંત્ર દ્વારા સાત વાહનો માટે પરવાનગી આપવામાં આવી હતી.માર્ચ ૧૯૫૪માં સોસાયટીએ બિમલ કુમાર જૈન અને ધન કુમાર જૈન દ્વારા વાદી મેસર્સ સુંદર બ્રધર્સ સાથે કરાર કર્યો હતો, જેના દ્વારા તેમને જાહેર વાહક તરીકે વ્યવસાય ચલાવવા માટે મેનેજિંગ એજન્ટ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.મેનેજિંગ એજન્ટની કરારની શરતો સોસાયટીના સચિવ દ્વારા ૨ માર્ચ, ૧૯૫૪ના રોજ લખાયેલા પત્રમાં અંકિત કરવામાં આવી હતી.કરારની કલમ ૨૮ નીચે મુજબ વાંચે છે:

"આ કરારના નિયમો અને શરતો અને ઉપરોક્ત વ્યવસાયના મેનેજિંગ એજન્ટ તરીકે તમારી નિમણૂક અથવા તેનાથી ઉદ્ભવતા અને તેનાથી સંબંધિત અથવા તેના વિષયને લગતા કોઈપણ વિવાદની સ્થિતિમાં, આવા વિવાદનો નિર્ણય સહકારી મંડળી અધિનિયમ ૨, ૧૯૧૨ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ મધ્યસ્થી દ્વારા કરવામાં આવશે અને તમે ઉપરોક્ત

અધિનિયમમાં મધ્યસ્થી માટેની જોગવાઈઓ દ્વારા બંધાયેલા હોવાનું સ્વીકારો છો અને સંમત થાઓ છો.

આ સમજૂતી ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે થવાની હતી પરંતુ ૫ જુલાઈ, ૧૯૫૪ના રોજ સોસાયટીએ ૫ જુલાઈ, ૧૯૫૪ના તેના પત્ર દ્વારા કરારને સમાપ્ત કર્યો હતો. આથી વાદીઓએ ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૪ના રોજ દિલ્હીની પ્રથમ વર્ગના નિચલી ન્યાયાધીશની અદાલતમાં દાવો કર્યો હતો, જેમાં એવી જાહેરાત માટે વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે સોસાયટી દ્વારા મેનેજિંગ એજન્સી કરારની સમાપ્તિ ગેરકાયદેસર છે અને વાદી કરારની શરતો અને નિયમો અનુસાર મેનેજિંગ એજન્ટોનો વ્યવસાય ચાલુ રાખવાનો હકદાર છે. વાદીઓએ પ્રતિવાદી-સોસાયટીને કરારને સમાપ્ત કરવાથી રોકવા માટે ફરજિયાત હુકમની વિનંતી કરી હતી. સોસાયટીએ ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમ, ૧૯૪૦ની કલમ ૩૪ હેઠળ નિચલી અદાલત, દિલ્હી સમક્ષ દાવાને મોકુફ રાખવાના આદેશ માટે અરજી કરી હતી. સોસાયટી દ્વારા એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે આ દાવો યોગ્ય નથી કારણ કે સહકારી મંડળી અધિનિયમની કલમ ૫૧ હેઠળ આ વિવાદનો નિર્ણય સહકારી મંડળીઓના નિયામક દ્વારા લેવાનો હતો. વૈકલ્પિક રીતે, એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે પક્ષો વચ્ચેની સમજૂતી દ્વારા વિવાદને સહકારી મંડળી અધિનિયમ અનુસાર લવાઈમાં મોકલવાનો હતો અને પરિણામે કાર્યવાહી મોકુફ રાખવી જોઈએ. ટ્રાયલ કોર્ટે કાર્યવાહી ને મોકુફ રાખ્યો હતો પરંતુ વાદીઓની અપીલ પર, ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશને રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને ભારતીય

લવાદ અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ સોસાયટીની અરજીને ફગાવી દેવામાં આવી હતી.સોસાયટીએ પુનરાવર્તનમાં પંજાબ હાઈકોર્ટનો દરવાજો ખખડાવ્યો હતો પરંતુ પુનરાવર્તન અરજી ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને નીચલી અપીલ અદાલતના આદેશની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી.

આ તબક્કે ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમ (૧૯૪૦નો અધિનિયમ ૧૦) ની સંબંધિત જોગવાઈઓ નક્કી કરવી જરૂરી છે.આ અધિનિયમની કલમ ૩૪ જણાવે છે:

"૩૪.મધ્યસ્થી કરારનો કોઈ પણ પક્ષકાર અથવા તેના હેઠળ દાવો કરનારી કોઈ પણ વ્યક્તિ કરારના અન્ય કોઈ પક્ષકાર સામે અથવા સંદર્ભિત કરવા માટે સંમત થયેલી કોઈ પણ બાબતના સંબંધમાં તેના હેઠળ દાવો કરનારી કોઈપણ વ્યક્તિ સામે કોઈ કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરે છે, તો આવી કાનૂની કાર્યવાહીનો કોઈ પણ પક્ષ, લેખિત નિવેદન દાખલ કરતા પહેલા અથવા કાર્યવાહીમાં અન્ય કોઈ પગલાં લેતા પહેલા, ન્યાયિક સત્તામંડળને કાર્યવાહી પર રોક લગાવવા માટે અરજી કરી શકે છે, અને જો સંતોષ થાય કે મધ્યસ્થી કરાર અનુસાર આ બાબતનો સંદર્ભ ન આપવાનું કોઈ પૂરતું કારણ નથી અને જ્યારે કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હતી તે સમયે અરજદાર તૈયાર હતો અને હજુ પણ તૈયાર અને તૈયાર રહે છે. લવાદના યોગ્ય સંચાલન માટે જરૂરી તમામ બાબતો

કરવા માટે, આવી સત્તાધિકારી કાર્યવાહી પર રોક લગાવવાનો આદેશ આપી શકે છે.

કલમ ૪૬ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

"૪૬.આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ, કલમ ૬ની પેટા-કલમ (૧) અને કલમ ૭,૧૨,૩૬ અને ૩૭ સિવાય, તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ દરેક લવાદને લાગુ પડશે, જાણે કે લવાદ લવાદ કરારને અનુસરતો હોય, જાણે કે તે અન્ય કાયદો લવાદ કરાર હોય, સિવાય કે જ્યાં સુધી આ કાયદો તે અન્ય કાયદા સાથે અથવા તે હેઠળ બનાવેલા કોઈપણ નિયમો સાથે અસંગત હોય.

કલમ ૪૭ નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

"૪૭.કલમ ૪૬ની જોગવાઈઓને આધિન, અને હાલમાં અમલમાં હોય તેવા કોઈ પણ કાયદા દ્વારા અન્યથા જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ તમામ મધ્યસ્થીઓને અને તે હેઠળની તમામ કાર્યવાહીઓને લાગુ પડશે:

જો કે અન્યથા મેળવેલા આર્બિટ્રેશન એવોર્ડને રસ ધરાવતા તમામ પક્ષકારોની સંમતિ સાથે કોઈપણ અદાલત દ્વારા દાવાના સમાધાન

અથવા ગોઠવણ તરીકે ધ્યાનમાં લઈ શકાય, જેની સામે દાવો બાકી છે.

કલોઝ ૨૮ હેઠળ આર્બિટ્રેશન છે કે કેમ તે અંગે નીચલી અદાલતોમાં થોડો વિવાદ હતો.૨૮ કરારની કલમ એક વૈધાનિક મધ્યસ્થતા હતી અને ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૪૬ આ કેસમાં લાગુ પડતી હતી કે કેમ.અપીલકર્તા- સોસાયટી વતી શ્રી સિન્હા દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સી. એલ. દ્વારા કોઈ વૈધાનિક મધ્યસ્થી બનાવવામાં આવી નથી.૨૮ સમજૂતી હતી પરંતુ પક્ષો માત્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ (૧૯૧૨નો અધિનિયમ-૨) અને તે હેઠળ બનાવેલા નિયમોની જોગવાઈઓ અનુસાર કામ કરવા માટે સંમત થયા હતા.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પક્ષકારોએ તેમના કરારમાં માત્ર સંદર્ભ દ્વારા વૈધાનિક જોગવાઈઓનો સમાવેશ કર્યો હતો અને તેથી ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૪૭ આ કેસમાં લાગુ થશે.પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા શ્રી કે. કે. જૈન દ્વારા આ કાનૂની સ્થિતિનું ખંડન કરવામાં આવ્યું ન હતું.ચર્ચામાં એકમાત્ર પ્રશ્ન એ હતો કે શું નીચલી અદાલતે દાવાની કાર્યવાહી પર સ્ટે ન આપવા માટે ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ તેમના અધિકારક્ષેત્રનો યોગ્ય ઉપયોગ કર્યો હતો.

જો લવાદ કરારને લવાદ અધિનિયમની કલમ ૪૬ હેઠળ વૈધાનિક લવાદ તરીકે નહીં પરંતુ અધિનિયમની કલમ ૪૭ હેઠળ લવાદ કરાર તરીકે ગણવામાં આવે, તો તે કરાર હેઠળ લવાદ માટે અનુસરવાની પ્રક્રિયા સહકારી મંડળી અધિનિયમ

અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવશે.ભારતીય લવાદ અધિનિયમની કલમ ૪૭ હેઠળ લવાદનું સંચાલન માત્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમના નિયમો અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા કરવામાં આવશે જે ભારતીય લવાદ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત નથી. આ સંબંધમાં સહકારી સમિતિ અધિનિયમની કલમ ૪૩ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા સહકારી સમિતિના નિયમો ૧૧૫,૧૧૬ અને ૧૧૭નો સંદર્ભ લેવો જરૂરી છે. નિયમ ૧૧૫ નીચે પ્રમાણે જણાવે છે:

"નોંધાયેલ સોસાયટીના વ્યવસાયને લગતા કોઈપણ વિવાદ (i) સોસાયટીના સભ્યો અથવા ભૂતકાળના સભ્યો અથવા સભ્ય અથવા ભૂતકાળના સભ્ય દ્વારા દાવો કરતી વ્યક્તિઓ વચ્ચે, (ii) અથવા આવા દાવો કરનાર સભ્ય અથવા ભૂતકાળના સભ્ય અથવા વ્યક્તિઓ અને સોસાયટી અથવા તેની સમિતિ અથવા સોસાયટીના કોઈપણ અધિકારી વચ્ચે, (iii) સોસાયટી અથવા તેની સમિતિ અને સોસાયટીના કોઈપણ અધિકારી વચ્ચે, અને (iv) બે અથવા વધુ નોંધાયેલ મંડળીઓ વચ્ચેનો નિર્ણય, રજિસ્ટ્રાર દ્વારા અથવા મધ્યસ્થી દ્વારા લેવામાં આવશે અને તે હેતુ માટે તે લેખિતમાં રજિસ્ટ્રારને મોકલવામાં આવશે.

નિયમ ૧૧૬ જણાવે છે:

"સંદર્ભની પ્રાપ્તિ પર કુલસચિવ કાં તો વિવાદનો નિર્ણય જાતે જ કરશે, અથવા તેને નિર્ણય માટે લવાદ અથવા તેના દ્વારા નિયુક્ત બે સંયુક્ત લવાદો અથવા ત્રણ લવાદો પાસે મોકલશે, જેમાંથી એકને વિવાદના દરેક પક્ષ દ્વારા નામાંકિત કરવામાં આવશે અને ત્રીજાને કુલસચિવ દ્વારા, જે અધ્યક્ષ તરીકે કામ કરવા માટે લવાદોમાંથી એકની નિમણૂક પણ કરશે.

નિયમ ૧૧૭ જણાવે છે:

"જો ત્રણ મધ્યસ્થીઓની નિમણૂક કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવે તો –

- (i) નોંધણી અધિકારી નોટિસ મળ્યાના ૧૫ દિવસની અંદર દરેક પક્ષને તેના નોમિની તરીકે એક વ્યક્તિને નોમિનેટ કરવા માટે નોટિસ જારી કરશે.
- (ii) જો કોઈ પક્ષમાં એકથી વધુ વ્યક્તિઓ હોય, તો આવી વ્યક્તિઓ સંયુક્ત રીતે માત્ર એક જ નામાંકન કરશે.
- (iii) જો કોઈ પક્ષ દ્વારા એકથી વધુ વ્યક્તિઓને નામાંકિત કરવામાં આવે, તો કુલસચિવ ઉમેદવારમાંથી એક અથવા પોતાની પસંદગીની અન્ય કોઈ વ્યક્તિને તે પક્ષના ઉમેદવાર તરીકે નિયુક્ત કરશે.

- (iv) જો કોઈ પક્ષ નિયત સમયની અંદર મધ્યસ્થીને નામાંકિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય અથવા જો તેનું નામાંકન માન્ય ન હોય, તો કુલસચિવ પોતે નામાંકન કરી શકે છે.
- (v) જો કોઈ મધ્યસ્થી હાજર રહેવામાં નિષ્ફળ જાય અથવા મધ્યસ્થી તરીકે કામ કરવાનો ઇનકાર કરે, તો બાકીના મધ્યસ્થી વિવાદનો નિર્ણય લઈ શકે છે. જો બે આર્બિટ્રેટર હાજર રહેવામાં નિષ્ફળ જાય અથવા આર્બિટ્રેટર તરીકે કામ કરવાનો ઇનકાર કરે અને દાવો સ્વીકારવામાં ન આવે, તો બાકીનો આર્બિટ્રેટર કેસને રજિસ્ટ્રારને મોકલશે, જે તેને ચુકાદો આપવા અથવા સંદર્ભ સાથે આગળ વધવા માટે એક અથવા વધુ આર્બિટ્રેટરની નિમણૂક કરવા માટે અધિકૃત કરી શકે છે અથવા તે પોતે કેસ નક્કી કરી શકે છે.

ઉચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમોમાંથી કયા નિયમો સુસંગત છે અને તેમાંથી કયા નિયમો ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત નથી તેની તપાસ કરવી મધ્યસ્થી માટે મુશ્કેલ કાર્ય હશે અને તેથી, તે એક યોગ્ય કેસ હતો જેમાં દાવાની કાર્યવાહી પર રોક ન લગાવવા માટે ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ અદાલતની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. અમારા મતે, હાઈકોર્ટના તર્કમાં ઘણું તથ્ય છે.

ભારતીય લવાદ અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ કાર્યવાહી પર રોક ન લગાવવાનું બીજું એક કારણ પણ છે. આ દાવો ૧૯૫૪માં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને ૧૨ વર્ષ વીતી ગયા હોવા છતાં, દાવામાં કંઈ કરવામાં આવ્યું નથી, અને જો દાવાની કાર્યવાહી પર વધુ રોક મૂકવામાં આવે અને પક્ષકારોને મધ્યસ્થતા માટે મોકલવામાં આવે તો તે પક્ષકારો વચ્ચેના દાવાના ઝડપી નિકાલના હિતમાં રહેશે નહીં.

વર્તમાન કેસમાં દાવાની કાર્યવાહી ને મોકુફ કેમ ન રાખવી જોઈએ તેનો બીજો આધાર પણ છે.જો સહકારી મંડળીઓના નિયમો ૧૧૫ અને ૧૧૬ લાગુ પડે છે, તો પછી વિવાદનો સંદર્ભ સહકારી મંડળીઓના કુલસચિવને આપવો પડશે, જેઓ કાં તો વિવાદનો નિર્ણય જાતે જ કરી શકે છે અથવા વિવાદને તેમના દ્વારા નિયુક્ત મધ્યસ્થી અથવા બે સંયુક્ત મધ્યસ્થી અથવા ત્રણ મધ્યસ્થીઓને મોકલી શકે છે, જેમાંથી એકને વિવાદના દરેક પક્ષ દ્વારા નામાંકિત કરવામાં આવશે અને ત્રીજાને કુલસચિવ દ્વારા, જે અધ્યક્ષ તરીકે કામ કરવા માટે એક મધ્યસ્થીની નિમણૂક પણ કરશે.પ્રતિવાદી દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે કે સહકારી મંડળીઓના કુલસચિવ સોસાયટીના હોદ્દાકીય પ્રમુખ છે અને તેમની મંજૂરી સાથે જ વિવાદમાં રહેલો કરાર સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો.એવું પણ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે કુલસચિવ તેના પેટા-કાયદા હેઠળ સોસાયટીના મુખ્ય નિયંત્રણ અને દેખરેખ અધિકારી હતા.પ્રતિવાદી માટે રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, તેથી, કુલસચિવ આ બાબતમાં ન્યાયી રીતે કામ ન કરી શકે અને

પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદમાં તે મધ્યસ્થી હોવો અયોગ્ય છે.અમારા મતે, આ દલીલમાં ઘણી માન્યતા છે.કાનૂની સ્થિતિ એ છે કે ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ દાવાના સ્ટેનો આદેશ આપવામાં આવશે નહીં જો તે દર્શાવી શકાય કે મધ્યસ્થી આ બાબતમાં ન્યાયી રીતે કામ કરશે નહીં અથવા તે કોઈ કારણોસર અયોગ્ય છે કે તેણે પક્ષો વચ્ચેના વિવાદમાં મધ્યસ્થી કરવી જોઈએ.અલબત્ત, કરારના પક્ષકારોને કરાર સાથે રાખવાની અને તેમને તેમની પસંદગીના મંચ પર તેમના વિવાદો રજૂ કરાવવાની અદાલતની સામાન્ય ફરજ છે, પરંતુ કાયદાકીય અદાલતમાં કાનૂની કાર્યવાહી ને મોકુફ રાખવાનો આદેશ આપવામાં આવશે નહીં જો તે દર્શાવવામાં આવે કે મધ્યસ્થી આ બાબતમાં ન્યાયી રીતે કામ કરશે નહીં અથવા કોઈ કારણોસર તેણે વિવાદમાં મધ્યસ્થી કરવી તે અયોગ્ય છે.આ સંબંધમાં, **બ્રિસ્ટોલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ જહોન એર એન્ડ કંપની (૧)**¹ માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપી શકાય છે.આ કેસ ઇંગ્લિશ લવાદ અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ કાર્યવાહી પર રોક લગાવવાની અરજ સાથે સંબંધિત હતો, જે ભારતીય લવાદ અધિનિયમની કલમ ૩૪ જેવી જ છે. અંતિમ ખાતાના સમાધાન પછી, ઠેકેદાર અને ઇજનેર, જે કરાર હેઠળ મધ્યસ્થી હતા, તેમની વચ્ચે નોંધપાત્ર પાત્રનો પ્રામાણિક વિવાદ ઊભો થયો હતો, જેમાં તેમની વચ્ચે પુરાવાના સંભવિત સંઘર્ષનો સમાવેશ થતો હતો.હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સે અપીલ કોર્ટના નિર્ણયને સમર્થન આપતા જણાવ્યું હતું કે ઇજનેરને તેની પોતાની કોઈ ભૂલ વિના ન્યાયાધીશ અને સાક્ષીના હોદ્દા પર મૂકવો આવશ્યક છે તે હકીકત એ બાબતને કરાર અનુસાર કેમ ન મોકલવી જોઈએ તેનું

પૂરતું કારણ છે.અહેવાલના પેજ ૨૪૭-૨૪૮ પર, લોર્ડ એટકિન્સને નીચે મુજબ જણાવ્યું:

"ભલે તે સમજદાર હોય કે અવિવેકી, સમજદાર અથવા તેનાથી વિપરીત, તેમણે નક્કી કર્યું છે કે જે વ્યક્તિ તે વ્યક્તિનો સેવક છે જેની સાથે તે કરાર કરે છે તે એવી બાબતો પર નિર્ણય લેનાર ન્યાયાધીશ હશે કે જેના પર મધ્યસ્થીએ પોતે અભિપ્રાય રચ્યો હોય.પરંતુ ઠેકેદાર તે કરારથી બંધાયેલો હોવા છતાં, તેને માંગ કરવાનો અધિકાર છે કે, ઇજનેરના તે પૂર્વ-રચાયેલા મંતવ્યો હોવા છતાં, તે સજ્જન દલીલ સાંભળશે અને એક પ્રામાણિક માણસ તરીકે તેને રજૂ કરવામાં આવેલી બાબતને શક્ય તેટલી ન્યાયી રીતે નક્કી કરશે; અને જો તે હકીકતમાં બતાવવામાં આવે કે તે કોઈ વાજબી સંભાવના છે કે તે પક્ષપાતી હશે કે તે બાબતો પર ન્યાયી રીતે નિર્ણય લેવાની શક્યતા નથી, તો ઠેકેદારને તેના સોદાથી છટકી જવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે અને વિવાદમાં રહેલી બાબતોની સુનાવણી જમીનની સામાન્ય ટ્રિબ્યુનલમાંથી એક દ્વારા કરવામાં આવે છે.પરંતુ મને લાગે છે કે તેની પાસે તે કરતાં વધુ અધિકાર છે.જો, પોતાની કોઈ ભૂલ વિના, ઇજનેરે પોતાની જાતને એવી સ્થિતિમાં મૂકી દીધી હોય કે તેમાંથી કોઈ એક અથવા વધુ વિવાદોમાં મધ્યસ્થી તરીકે કામ કરવું યોગ્ય અથવા સુશોભિત અથવા યોગ્ય ન હોય, તો ઠેકેદારને કાયદાની અદાલતમાં અપીલ કરવાનો અધિકાર છે

અને તેઓ મધ્યસ્થતા અધિનિયમની ચોથી કલમમાં નિહિત વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા માટે અદાલતમાં અરજીના જવાબમાં એમ કહેવા માટે હકદાર છે કે, "અમે સંતુષ્ટ નથી કે આ પ્રશ્નો મધ્યસ્થીને રજૂ ન કરવા માટે કોઈ કારણ નથી".વર્તમાન કિસ્સામાં પ્રશ્ન એ છે કે શું તે થયું છે?

મધ્યસ્થતાના કાયદાના વિકાસને શોધી કાઢ્યા પછી લોર્ડ મૉલ્ટને તેમના ભાષણમાં નીચેના અવલોકનો કર્યા હતા:

"પરંતુ, મારા સ્વામીઓ, એ યાદ રાખવું જોઈએ કે આ મધ્યસ્થીની કલમો દેશના હાલના કાયદાને ધ્યાનમાં રાખીને ઉમેરવામાં આવી હોવાનું માનવું જોઈએ, અને તેમને લાગુ પડતો દેશનો કાયદો, મેં કહ્યું છે તેમ, તે પક્ષકારોને અદાલતમાં આવતા અટકાવતો નથી, પરંતુ માત્ર અદાલતને યોગ્ય કેસોમાં તેની સહાયનો ઇનકાર કરવાની સત્તા આપે છે.તેથી એમ કહેવું કે જો આપણે કોઈ કાર્યવાહી પર રોક લગાવવાનો ઇનકાર કરીએ તો આપણે પક્ષો વચ્ચે સોદો કરી રહ્યા નથી, તે સ્થિતિનું વાજબી વર્ણન કરતું નથી.અમે પક્ષો વચ્ચે સોદો કરી રહ્યા છીએ, કારણ કે જમીનની અદાલતોને સ્થાનિક ટ્રિબ્યુનલ તરીકે બદલવાનો તે સોદો એક સોદો હતો, જેમાં હાલના કાયદાને કારણે, શરત લખવામાં આવી હતી કે જો કોઈ તેને આ રીતે લાગુ કરવા માટે યોગ્ય કેસ માને તો જ તેનો

અમલ થવો જોઈએ.

લોર્ડ પાર્કરે, લવાઈ અધિનિયમની કલમ ૪ એ, જે કોર્ટને રજૂઆત અનુસાર કેસ કેમ ન મોકલવો જોઈએ તેનું પૂરતું કારણ ન હોવાની સંતોષ થયા પછી તેનો ઉપયોગ કરવાની વિવેકાધીન સત્તા આપી હતી તે તરફ ધ્યાન દોર્યા પછી, નીચેના મંતવ્યો વ્યક્ત કર્યા:

"આ મુદ્દા પર પોતાનું મન બનાવતી વખતે કોર્ટે પક્ષકારો વચ્ચેના કરાર પર ચોક્કસપણે યોગ્ય વિચારણા કરવી જોઈએ, પરંતુ મને લાગે છે કે, હંમેશા યાદ રાખવું જોઈએ કે પક્ષકારો મધ્યસ્થતા અધિનિયમ હેઠળ અદાલતમાં નિહિત વિવેકાધીન સત્તાને કારણે ચોક્કસપણે રજૂઆત માટે સંમત થયા હશે. દાખલા તરીકે, તેમણે કદાચ પોતાને કહ્યું હશે કે, 'જો કોઈ ચોક્કસ કેસમાં આપણે આગળ વધવા માટે સંમત થઈ રહ્યા છીએ તે આર્બિટ્રેશનને મંજૂરી આપવી અયોગ્ય રહેશે તો આપણને કોર્ટનું રક્ષણ મળશે.'

તે સ્પષ્ટ છે કે કરારની પવિત્રતાનો કડક સિદ્ધાંત ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ અદાલતની વિવેકબુદ્ધિને આધિન છે, કારણ કે આવા દરેક કરારમાં એક ગર્ભિત શબ્દ અથવા શરત વાંચવી આવશ્યક છે કે તે ત્યારે જ લાગુ કરી શકાય જો કોર્ટ, આસપાસના અન્ય સંજોગોને ધ્યાનમાં

રાખીને, તેને લાગુ કરવા માટે તેની વિવેકબુદ્ધિમાં યોગ્ય વિચારે.તે સ્પષ્ટ છે કે પક્ષકારને સોદામાંથી મુક્ત કરી શકાય છે જો તે બતાવી શકે કે પસંદ કરેલ મધ્યસ્થી પૂર્વગ્રહ દર્શાવે તેવી શક્યતા છે અથવા તે શંકા કરવા માટે પૂરતા કારણોસર કે તે અન્યાયી રીતે કાર્ય કરશે અથવા તે સતત ગેરવાજબી વર્તન માટે દોષિત છે.આપણે પહેલેથી જ કહ્યું છે તેમ, પ્રતિવાદીએ વર્તમાન કેસમાં આરોપ લગાવ્યો છે કે સહકારી મંડળીઓના રજિસ્ટ્રારે વાદી સાથે મેનેજિંગ એજન્સીના કરારને સમાપ્ત કરવાની મંજૂરી આપી હતી અને રજિસ્ટ્રાર પ્રતિવાદી-સોસાયટીના અધ્યક્ષ હતા.તે મુજબ અમારો અભિપ્રાય છે કે ઉચ્ચ અદાલતે દાવાની કાર્યવાહી પર સ્ટે ન આપવા માટે ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ તેની વિવેકબુદ્ધિનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કર્યો હતો.

તે સારી રીતે સ્થાપિત છે કે જ્યાં ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ અદાલતમાં નિહિત વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ નીચલી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં અપીલ અદાલતે તે વિવેકબુદ્ધિની કવાયતમાં દખલ કરવામાં વિલંબ કરવો જોઈએ.અપીલના તબક્કે તેની સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલી બાબત સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, અપીલ અદાલત સામાન્ય રીતે માત્ર એ આધાર પર અપીલ હેઠળ વિવેકબુદ્ધિની કવાયતમાં દખલ કરવાનું વાજબી ઠેરવતું નથી કે જો તેણે સુનાવણીના તબક્કે આ બાબતને ધ્યાનમાં લીધી હોત તો તે વિપરીત નિષ્કર્ષ પર આવી હોત.જો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ વાજબી રીતે અને ન્યાયિક રીતે કરવામાં આવ્યો હોય, તો અપીલ

અદાલતે અલગ ઢ્રષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હોત તે હકીકત ટ્રાયલ કોર્ટની વિવેકબુદ્ધિની ક્વાયતમાં દખલગીરીને યોગ્ય ઠેરવી શકશે નહીં. ઘણીવાર કહેવામાં આવે છે તેમ, સામાન્ય રીતે અપીલીય અદાલત માટે ટ્રાયલ જજની વિવેકબુદ્ધિની પોતાની ક્વાયતને બદલવા માટે તે ખુદ્ધું નથી; પરંતુ જો તે અપીલીય અદાલતને લાગે કે તેની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને ટ્રાયલ કોર્ટે ગેરવાજબી અથવા તરંગી રીતે કામ કર્યું છે અથવા સંબંધિત તથ્યોની અવગણના કરી છે, તો તે ચોક્કસપણે અપીલીય અદાલત માટે ટ્રાયલ કોર્ટની વિવેકબુદ્ધિની ક્વાયતમાં દખલ કરવા માટે ખુદ્ધું રહેશે. આ સિદ્ધાંત સારી રીતે સ્થાપિત છે; પરંતુ, જેમ કે વિસ્કાઉન્ટ સિમોન, એલ. સી. દ્વારા ચાર્લ્સ ઓસેન્ટન એન્ડ કંપની વિ. માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે. જહોનસ્ટન:

"નીચે આપેલા ન્યાયાધીશ દ્વારા તેની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવેલા આદેશની અપીલની અદાલત દ્વારા ઉલટાવી લેવાનો કાયદો સારી રીતે સ્થાપિત છે, અને જે પણ મુશ્કેલી ઊભી થાય છે તે ફક્ત વ્યક્તિગત કેસમાં સારી રીતે સ્થાયી થયેલા સિદ્ધાંતોના અમલીકરણને કારણે થાય છે.

આ કારણોસર, અમે માનીએ છીએ કે અપીલકર્તાએ ભારતીય મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ દાવાની કાર્યવાહી ને મોકુફ રાખવાનો ઇનકાર કરતા ઉચ્ચ ન્યાયાલય આદેશમાં અમારી દખલગીરી માટે કોઈ કેસ કર્યો નથી. તે

મુજબ અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને ખર્ચ સાથે બરતરફ કરવામાં આવે છે.

અરજી ફગાવી દેવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.